

Audrius Astrauskas

CULTURAL CHANGE IN CENTRAL LITHUANIA:
OLD IRON AGE TO THE MIDDLE IRON AGE

Summary

During the Old Iron Age (OIA), or Roman period, several ethnic groups or cultures inhabited Lithuania. The extent of their territories is indicated through archaeologically-known features and traditions. One of these groups is the Central Lithuanian Flat Burial culture. Most of the cemeteries associated with this culture are located along the Nemunas river, between Kaunas and the confluence of the Nemunas and Dubysa. A consensus does not yet exist among archaeologists as to the origin of this culture. Some identify it with the West Balts, other with the East Balts.

This paper describes changes in cultural orientation in Central Lithuania from the OIA into the Migration period. Data are from the 1991-95 excavations at the Marvele cemetery. The sequence of culture change can be divided into four groups:

I. Period B1-C1a. Diagnostic burial goods from this period include female spiral temple ornaments, neck-rings with trumpet head terminals, Old Prussian series "eye"-decorated brooches, and highly profiled brooches. This complex of burial goods is characteristic of West Balts in general. By the end of this period, new types of artifacts appear, and most older cemeteries are abandoned.

II. Period C1a-C2. New cemeteries at Seredzius, Veliuona and Marvele are established at the beginning of this period. Neighboring southern regions such as Mozurija and Sudovia strongly influence material culture, for example, A.V. 96 type brooches, stepped "Mozurian"-type brooches, and enamelled penannular brooches.

III. Period C3-D. Contact with East Lithuania intensifies at this time. A cultural group emerges that consolidates Suvalkija, southwest and central Lithuania, and "Jotvingian" Lithuania (i.e. the area of Eitulionys-type sites in east Lithuania, and including the Trakai-Kaišiadorys districts). Ties between these regions are indicated by the use of enamelled penannular brooches, neck-rings with spoon shaped terminals and the spread of a funerary tradition in which burial pits are covered by a barrow.

IV. The fourth stage begins in the first half of the V century. It is marked by the new complex of artifacts (neck-ring with a loop-and-hook clasp, crossbow brooch with a triangular foot), and a general increase in number of burials as well as wealthy burials containing silver artifacts. This stage is particularly evident at the Plinkaigalis and Semigallian culture, including bronze spiral-element headbands, large spiral ornament for fastening hair at the back of the head, and neck-ring with saddle-shaped clasps.

Vidurio Lietuva:
Rytų prekybos kelio beiėškant

Mindaugas Bertausius

Plačiai žinomo mirusiųjų deginimo papročio kilmė ir raida Lietuvoje vėlyvajame geležies amžiuje vertinama nevienareikšmiškai. Ir šiuo metu tai ši tema yra svarbi ne tik šio atskiro papročio, bet ir visos Lietuvos priešistorės tyrimams.

Nesigilindami į įvairias tendencijas, pabandykime įvertinti deginimo papročio egzistavimą platesniame regione, kurį apibrėžia panašios ekologinės, klimatinės ir ekonominės sąlygos.

Bene ryškiausiai šį regioną apibrėžia Baltijos jūra, kurios reikšmė ypač padidėjo I tūkst. antrojoje pusėje. Nuo VII-VIII a. sparčiai intensyvėjo Pareinės ir Frizijos prekybiniai ryšiai su Baltijos regionu (*Hodges R. 1989. P. 37*). Jau nuo VIII a. atsivėrus šiauriam prekybos keliui su arabais ši ekonominė sistema porą šimtmečių neabejotinai įtakojo ne tik Skandinavijos, bet ir Centrinės Europos istorijos raidą (*Hodges R. 1989. P. 42*). Ir kiti autoriai pastebi, kad VIII a. visa Šiaurės Europa patyrė didelį ekonominį augimą, pasireiškusių ir prekybinių centrų kūrimumi jūrų bei upių pakrantėse Vakarų Europos, Anglijos ir Baltijos regionuose (*Roesdahl E. 1992. P. 189*). Tankus upių tinklas, būdingas ir Baltijos regionui, teikė galimybę patekti į žemyninius kraštus ir išnaudoti jų ekonomines galias bei kurti čia prekybos centrus. Tyrimai rodo, jog Vakarų slavų, Skandinavijos ir Rytų Pabaltijo kraštų visuomeninės-politinės ir teritorinės struktūros bei jų organizacija buvo labai panaši (*Žulkus V. 1994. P. 191*). Tokią padėtį atspindėjo ir istoriniai šaltiniai: apie IX a. Baltijos regiono Rytų-Vakarų ryšius kalba Rimberto kronika, XI a. A. Bremenietis aprašo įprastą ir patogų susisiekimą tarp Šlezvigo ir Slavijos, Švedijos, Sambijos, net Graikijos (*Roesdahl E. 1992. P. 95*).

Jau nuo tautų kraustymosi laikų stiprėjantys tarpregioniniai ryšiai ir mainai skatino socialinę-ekonominę aplinkinių kraštų raidą. Nuo VI a. visame Baltijos jūros rajone besiformuojantis tolimosios prekybos tinklas sukūrė sąlygas vienu metu ir panašiu ritmu vystytis skirtingoms tautoms, gyvenančioms pakrantėse ir žemyninėje sausumoje (*Okulicz-Kozaryn J. 1993. P. 88*). Įvaldant šiaurės prekybos kelią atsiranda sąlygos formuotis naujai urbanistinei visuomenei (*Hoedges R. 1989. P. 7*). Baltijos pakrantėse kuriasi vieningas prekybos tinklas, o frizų, skandinavų, vakarų slavų, baltų ir vakarų suonių žemes jungia bendros mokėjimo priemonės (*Okulicz-Kozaryn J. 1993. P. 88*).

Ne vienas tyrinėtojas yra atkreipęs dėmesį į didelį baltų, slavų, skandinavų tautų mitologijos ir tikėjimų panašumą. Tam tikru laikotarpiu šis regionas išsiskiria pagonybės vyravimu - VII-X a. Baltijos jūrą supa pagonybė išpažįstančios tautos. Visos jos daugiau ar mažiau laikosi dažniausiai

vyraujančio mirusiųjų deginimo papročio. Šiame regione, apibrėžtame panašių istorinių, ekonominių, ekologinių sąlygų, matyt ir reikėtų ieškoti tam tikro mirusiųjų laidojimo papročių panašumo.

Mirusiųjų deginimo paprotys, įvairiais vėlyvaisiais geležies amžiaus laikotarpiais užfiksuotas beveik visose Lietuvos archeologinėse kultūrose, Vidurio Lietuvoje datuojamas VI-XII a. (*Bertašius M. 1994. P. 57, 66*). Tačiau kol kas plačiau neaptartas ir neapibūdintas mirusiųjų deginimo papročio visuotinis ir spartus paplitimas šiame krašte.

Pradiniam šio papročio gyvavimo etapui būdingas palaišnis plitimas, mirusiųjų palaikus laidojant arba pilkapiuose, arba, rečiau, pavieniuose kapuose greta pilkapių (*Astrauskas A. 1995. P. 34; Bertašius M. 1994. P. 57*). Tačiau VII-VIII a. sandūroje atsiranda visiškai nauja tradicija - Vidurio Lietuvoje mirusieji pradeda laidoti tik lygioje, tik tam tikslui skirtoje vietoje. Kapai formuoja savotiškus degintinių kapų laukus. Jie sunkiai datuojami, nes nemaža dalis kapų turi kuklias įkapes, kurios paprastai susilydžiusios ir aptrupėjusios. Tokio kapinyno paviršiuje susiformuoja ištisinis tamsios degėsin-gos žemės sluoksnis, kuriame randami atskiri sudegę kaulai, pavieniai radiniai ar jų fragmentai. Tačiau sluoksnio struktūra neleidžia jo tapatinti su deginimo vieta. Kaip ir anksčiau, mirusieji kremuojami greta kapinyno, o laidojami nedidelėse žemėje iškastose duobutėse. Beveik visuose tokiuose kapinyuose gausu žirgų kapų. Tokie degintinių kapų laukai Lietuvoje analogijų neturi.

Trumpai apžvelkime mirusiųjų deginimo papročio paplitimą aptartame Baltijos regione. Rytiniame Pabaltijyje išsiskiria Estija, kur visą I tūkstantmetį vyrauja mirusiųjų kremavimo paprotys; mirusieji laidojami grupiniuose kapuose (*Археология СССР. 1987. С. 17*). Tai ypač būdinga vakarinei daliai, kur pastebimi glaudesni ryšiai su kitais kraštais, baltų gentimis (*Tallgren A. 1925. P. 36*). Latvijos tautos šio papročio nesilaikė, pavieniai degintiniai kapai čia atsiranda vėlyvajame geležies amžiuje Latgaloje ir Kurše (*Археология СССР. 1987. С. 27*). Šis paprotys buvo paplitęs tarp vakarų slavų tautų ir gyvavo iki X a. vidurio (*Jażdżewski K. 1981. P. 590*). Čia ilgą laiką pastebima tendencija sudegintų palaikų likučius išberti atvirame arba vėliau užberiamame paviršiuje (*Jażdżewski K. 1981. P. 591*).

Deginimo papročiu iš germanų tautų išsiskiria saksai, gyvenę Elbės žemupyje netoli Baltijos jūros. Pasižymėdami ypatingu konservatyvumu, jie ilgiau už kitas germanų tautas išliko pagonimis. Mirusiuosius jie kremavo ir laidojo urnose plokštiniuose kapinyuose net iki VII a. (*Jażdżewski K. 1981. P. 581*). Tik vėliau čia pradėjo skverbtis prievarta skleidžiama krikščionybė.

Rytinės Baltijos kraštai geografiškai labai artimai susiję su Skandinavija. Švedijoje mirusiųjų deginimo paprotys praktikuojamas nuo neolito, o I tūkst. II pusėje tampa įprastine laidojimo forma, vyraujančia kai kuriose krašto dalyse, ji išlieka ir Vikinginiame laikotarpyje (*Sigvallus B. 1992. P. 17*). Iš kelių kremavimo formų išsiskiria toji, kada sudeginti mirusiojo palaikai pasklei-džiami žemės paviršiuje (urnos naudojamos arba ne), o kartu su jais - ir laužo liekanos, apdegę akmenys, įkapių fragmentai (kapus pilkapis kartais dengia,

kartais ne) (*Medieval... 1993. P. 238*). Kiek kitokia padėtis Gotlande. Čia kremavimo paprotys vyrauja Vendelio laikotarpyje, tačiau Vikinginiame periode pastebimai retesnis, nors vis dar pasitaiko net iki XI a. (*Carlsson A. 1988. P. 109*).

Artimiausioje lietuvių genčių kaimynystėje kremavimo paprotys gerai žinomas prūsams. Jau buvo minėta nemažai šio papročio panašumų su prūsų krašto kapais (*Bertašius M. 1994. P. 57, 60*). Išsamiai juos tyrinėjęs V. Kulakovas pagal tam tikrus bruožus išskyrė kelis nagrinėjamo laikotarpio degintinių kapų tipus. Šio straipsnio temai svarbiausi yra šie jo išskirti bruožai: kapas be išorės požymių, deginimas greta, gausios ritualinio laužo liekanos kapo duobės užpylime (*B. Кулаков. 1990 А. С. 20-21*). Autorius apibūdino dvi teritorines kapų (kuriems būdingi išvardyti bruožai) grupes pajūryje - tai Sambijos ir Elbingo apylinkių kapai. Sambijoje ypač ryškus paskutinis bruožas - t.y. čia keliuose kapinyuose virš kapų yra ištisinis žemės su degėsiomis ir ritualinio laužo liekanomis sluoksnis (*B. Кулаков. 1990 А. С. 21*). Didelei daliai kapų būdingas žirgo kapas greta.

Kaip rodo ši apžvalga, degintinių kapų laukai turi ryšį su tam tikrais kraštais. Pastebima ir skirtumų nuo rytinės Lietuvos dalies kremuotų mirusiųjų laidojimo pilkapiuose (*LAA. T. 3. 1977. P. 13; A. Лухтан. 1988. С. 94-95*). Toks absoliutus mirusiųjų deginimo papročio įsigalėjimas apibrėžtoje teritorijoje rodo čia buvus visuotinai paplitusio ir struktūrizuoto tikėjimo. O tai leidžia manyti, jog šiame regione egzistavo kultūrinis ir socialinis atžvilgiu stabilus visuomenė.

Iš aptariamojo kapų tipo išsiskiria viena grupė - tai turtingi įkapėmis kapai, vieni ankstyviausių degintinių kapų lauke (*Bertašius M. 1994. P. 61, 62*). Vyrų kapams būdingi sulaužyti ginklai - kalavijai. Šiuo metu ištirti 6 tokie kapai vakarinėje ir rytinėje kapinyno dalyse (K 317, 391, 422, 472, 675, 787). Įkapių laužymo paprotys tiek Lietuvoje, tiek gretimuose kraštuose dažniau ar rečiau žinomas ir aptinkamas, tačiau išskirtinis ginklo - kalavijo - laužymas ar lankstymas pastebimas tik tam tikrose vietovėse. Lietuvoje daugiausia jis aptinkamas palei Nemuną iki Kauno ir jo apylinkių, tačiau pasitaiko ir kitur (Šiaurės Lietuvoje). Iš kapinynų išsiskiria Marvelė - čia sulaužyti beveik visų kapų ginklai.

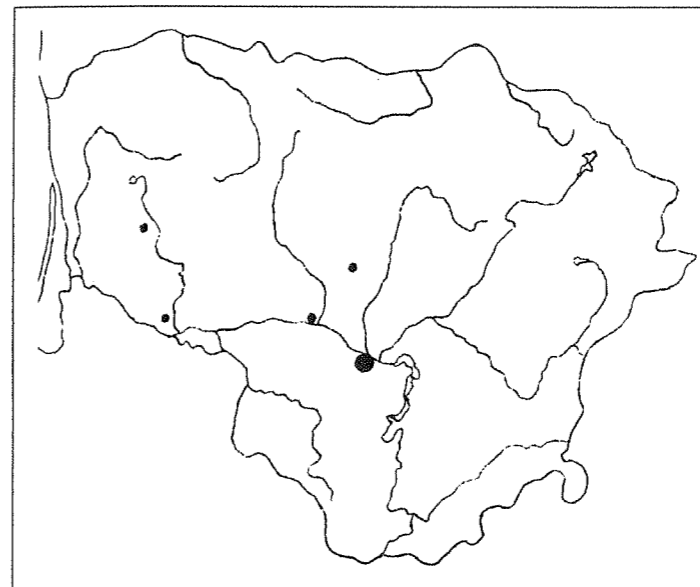
Šis reiškinys mūsų aptariamu laikotarpiu bene plačiausiai žinomas Gotlande, Vendelio laikotarpio karių kapuose (*Nerman B. 1969. Lent. 50-251*), kuriuose laidojami sudeginti mirusieji. Deginimo paprotys čia buvo visuotinai paplitęs. Prūsų kapus tyrinėjęs V. Kulakovas jį vertina kaip Šiaurės Europos kraštams būdingą bruožą, o jo pasikartojimą Pabaltijyje - kaip kultūrinių etninių ryšių su Šiaurės Europos kraštais ženklą (*B. Кулаков. 1990 С. С. 187*). Prūsų žemėse (Sambijoje, Elbingo apyl.) ištirta nemažai kapų, išsiskiriančių sulaužytais ir sulankstytais ginklais. Tiesa, jie datuojami vėlyvesniu laikotarpiu - XI a. (kalavijai), X-XI a. (ietys) (*B. Кулаков. 1990 А. С. 73-81*). Ankstyviausia vikingų bendruomenė Elbingo apylinkėse pasirodė ir įsikūrė apie 700 metus (*Nerman B. 1958. P. 190*), "prisiglaudusi" prūsų gyvenvietėje. Su šia vikingų bendruomene susiję degintiniai kapai, aptikti plokštiniame kapinyne; degintinių

kapų lauke vyrų kapuose, kurie čia reti, įkapes sudaro vienašmeniai kalavijai (sax arba scramasax), kiti ginklai, raitelio įranga (Nerman B. 1958. P. 188; B. Кулаков. 1990 A. C. 58-62). Šiems kapams nebūdingas ryškus ginklų laužymo paprotys.

Kita tokio tipo kapų grupė ištirta Grobinėje; jiems būdingi sulaužyti ginklai - vienašmeniai ir dviašmenis kalavijai (Nerman B. 1958. P. 130, 168. Lent. 12, 13, 38), laidojimas lygiame lauke, kremacijos paprotys. Kapai siejami su švedų kolonijos įsikūrimu apie 650 m. ir atspindi plačią švedų ekspansiją į rytinius ir pietrytinius Baltijos kraštus (Nerman B. 1958. P. 130, 192).

Apžvelkime kitas aptariamų degintinių Marvelės kapų įkapes. Didesnėje jų dalyje rastos lankinių laiptelinių segių liekanos (K 317, 391, 422) arba neidentifikuoti lankinių segių fragmentai (K 675, 787). Šio tipo segės būdingos prūsams ir randamos Vakarų Lietuvoje kaip ryšių su jais požymis, retkarčiais jos pasitaiko ir kitose Lietuvos vietose (LAA. 1978. P. 45-46). Be šių kapų, Marvelėje tokia segė rasta dar viename kape. Lyginant segių tipus, pastebimi ryškūs panašumai su prūsiška medžiaga, ypač rastąja Elbingo apyl. kapuose (B. Кулаков. 1990 A. C. 61-69). Šių segių ankstyvoji forma (kokios yra ir Marvelės kapinyno segės) datuojama VII-VIII a. (B. Кулаков. 1990 A. C. 61-69; Kazakevičius V. 1993. P. 112; LAA. 1978. P. 46).

Palyginkime pagrindinę šių kapų įkapę - kalaviją - su analogišku būdu "numarintais" Gotlando ginklais. Išsamią karių kapų analizę atliko A. Jørgensen (A. Norgard Jørgensen. 1992. P. 5-33). Ji suskirstė įkapes į tipus ir nustatė jų vartojimo laikotarpius. Įdomu, kad Marvelės karių ginklai visiškai atitinka Gotlando ginklų tipus - tai vidutinio ilgio ir ilgieji vienašmeniai kalavijai. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad šiuo atveju metalinio dirbinio gamybos technologija vargu ar gali rodyti jo kilmę: technologinės naujovės pastebimos visoje Vakarų ir Vidurio Lietuvoje (И. Станкус. 1971. С. 16, 26, 30), tačiau visos jos anksčiau yra žinomos tiek Vakarų Europos, tiek gretimuose Centrinės Europos kraštuose (И. Станкус. 1971. С. 30). Atlikę šį palyginimą ir įvertinę bendrą kultūrinę-ūkinę erdvę galime manyti, jog šie kapai atsirado 670-730 m. ir 800-870 m. laikotarpiais - pastarajam priskirtas K 787, kurio datavimą patikslina ir skandinaviškos kilmės skliautuotas ietigalis (Müller-Wille M. 1976. P. 132; Braathen H. 1989. P. 32-33, 41-42). Skirtingose vietovėse jie priskiriami prie ankstyviausių kapų degintiniame lauke, ir galima spėti, jog čia palaidoti karinės diduomenės atstovai, atnešę ryškias tam tikrų regionų tradicijas. Jų įsikūrimas turėtų būti siejamas su grupe žmonių, aktyviai dalyvavusių vikingų veikloje ieškant rytų prekybos kelio. Tuo labiau, kad rytinėje Baltijoje Centrinės Švedijos ir Gotlando gyventojai kūrėsi dar prieš ekspedicijas į Vakarus (Roesdahl E. 1991. P. 194). Kaip minėta, randami saksams (iš čia ir ginklo pavadinimas), jų gretimiems kraštams ir Gotlandui būdingi ginklai (Nerman B. 1958. P. 130; K. Jażdżewski. 1981. P. 582). Saksų ir frizų pasirodymo galimybę Pavyslyje V a. pabaigoje yra pastebėjęs V. Kulakovas (B. Кулаков. 1990B. С. 211). Įkapes rodytų prūsų ir gotlandiečių "bruožus", tačiau gajus ginklo laužymo paprotys rodo aiškų ir gilų tam tikro socialinio papročio kartojimą. Tai įrodo, jog sąmoningai bandyta mėgdžioti socialinį modelį.

Sulankstyty
vienašmenių kalavijų
radimvietės
Lietuvoje.

Schemoje nurodyta
Marvelė, Seredžius
(Urbanavičius V.
1988), Plinkaigalis
(Kazakevičius V.
1993. P. 78), Sodėnai
(Šimėnas V. 1988.
P. 92), Vilky kampas
(Kazakevičius V.
1981. P. 50). Tik
Marvelėje kalavijų
surasta daugiau
negu vienas (6).

Pateikta aptariamojo regiono gamtinių ir ekonominių sąlygų analizė leidžia manyti, kad šio degintinių kapų tipo atsiradimas Vidurio Lietuvoje yra susijęs su "Baltijos vikingų kelio" ieškojimu bei šio laikotarpio Baltijos jūros prekybinio regiono veikla.

Ankstyviausi šios grupės kapai, datuojami VII a. pabaiga - VIII a. pirmąja puse, žymi vėlesnį - skverbimosi į krašto gilumą - etapą. Tai sudarė sąlygas įtraukti kraštą į Baltijos regiono ūkinę veiklą. Pirmoji banga yra susijusi su prūsų kraštais (paprotys, įkapes) ir Gotlando tradicija. Antroji banga, datuotina IX a. vid.-antrąja puse (K 787, matyt ir 675), išsaugo tą pačią tradiciją ir turi baltiškų bruožų (kario apyrankė - žemgališka, latgališka).

Čia aprašytus kapus palikusios žmonių grupės įsikūrimas reiškė visišką kremacijos papročio įsigalėjimą ir socialiai stabilios visuomenės susiformavimą. Toks postūmis visuomenės raidai yra susijęs su vikingų prekybinio kelio paieška rytų Baltijoje ir žmonių grupe, dalyvavusia regioninėje veikloje, kuri išvirtino pakaunėje, o glaudūs ryšiai su pajūriu formavo sąlygas įtraukti šį kraštą į bendrą ekonominę regiono veiklą.

P. S. Lietuvos autorių darbuose paprastai nurodoma vietinė vienašmenių kalavijų kilmė. Bet visi Marvelės kapų požymiai leidžia juos laikyti atvežtiniais. Vargu ar vertėjo iš naujo išrasti gretimuose kraštuose jau gerai žinomą daiktą, kurį patogiau išmainyti. Autoriaus nuomone, dalis kitur ištirtų kapų yra susiję su čia aptartu reiškiniu (žr. schemą). Iš kitos pusės, dalis ginklų gali būti vietinės gamybos ar patekę kitokiais keliais.

LITERATŪRA

- ASTRAUSKAS A. Marvelės pilkapiai // Baltų archeologija. Naujausių tyrimų rezultatai. V. 1995. P. 30-34.
- BERTAŠIUS M. Marvelės degintiniai kapai // Vidurio Lietuvos archeologija. V. 1994. P.56-69.
- BRAATHEN H. Ryttergraver // Varia 19. Universitetets oldsaksamling. Oslo. 1989.
- CARLSSON A. Vikingatida ringspannen fran Gotland. Stockholm. 1988.
- HODGES R. Dark Age Economics. The origins of towns and trade AD 600-1000. London. 1989.
- JØRGENSEN A. Weapon sets in Gotlandic grave finds from 530-800 A.D. A Chronological Analysis // Chronological studies. Copenhagen. 1992. P. 5-34.
- JAŹDŹEWSKI K. Pradzieje Europy Środkowej. Wrocław. 1981.
- KAZAKEVIČIUS V. Plinkaigalio kapinynas // Lietuvos archeologija. V. 1993. T.10.
- KAZAKEVIČIUS V. Vienašmenių kalavijų atsiradimas ir raida Lietuvoje // Lietuvos archeologija. V. 1981. T. 2. P. 43-57.
- Lietuvos archeologijos atlasas (LAA). V. 1978. T. 4.
- Medieval Scandinavia, an encyclopedia. New-York-London. 1993.
- MÜLLER-WILLE M. Das Bootkammergrab von Haithabu // Berichte über Ausgrabungen in Haithabu, Bericht 8, Neumünster. 1976.
- NERMANN B. Grobin - Seeburg, Ausgrabungen und funde. Stockholm. 1958.
- NERMANN B. Die Vendelzeit Gotlands. II Tafeln. Stockholm. 1969.
- OKULICZ-KOZARYN J. Finowie zachodni. W. 1993.
- ROESDAHL E. The Vikings. Penguin. 1992.
- SIGVALLUS B. Sacrificed animals in Iron age cremations from middle Sweden // Laborativ Arkeologi 6, Stockholms Universitet. 1992.
- ŠIMĖNAS V. Sodėnų kapinynas // ATL - Archeologiniai tyrimai Lietuvoje - 1986 ir 1987. V. 1988.
- TALLGREN A. Zur Archäologie Eestis, von 500 bis etwa 1250 n. Chr. Dorpat. 1925.
- URBANAVIČIUS V. Seródžiaus naujojo kapinyno tyrimai // ATL 1986 ir 1987. V. 1988.
- ŽULKUS V. Zur Frühgeschichte der baltischen Stadt // Burg - Burgstadt - Stadt. Zur Genese mittelalterlicher nichtagrarischer Zentren in Ostmitteleuropa. Berlin. 1994. P. 190-206.
- Археология СССР. Финно-угры и балты в эпоху средневековья. Ред. В.В.Седов. Москва. 1987.
- КУЛАКОВ В. Древности пруссов. Свод археологических источников. Москва. 1990А.
- КУЛАКОВ В. Звериноголовые фибулы балтов (V-VII в.) // Советская археология. 1990. No. 2. 1990В. С. 204-215.
- КУЛАКОВ В. Погребальный обряд пруссов в эпоху раннего средневековья // Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Москва. С. 183-195.
- ЛУХТАН А., УШИНСКАС В. К проблеме становления Литовской земли в свете археологических данных // Древности Литвы и Белоруссии. В. С. 89-104.
- СТАНКУС Й. История технологии производства железных изделий на территории Литвы во II-XIII в. Автореферат дис. ист. н. В. 1971.

Mindaugas Bertašius

DID THE VIKINGS SEARCH FOR EASTERN TRADE ROUTE THROUGH KAUNAS

Summary

The Lithuanian archaeological literature does not present a unified opinion about the origin and spread of cremation customs in Lithuania during the V-XII centuries. This paper addresses the problem from a regional perspective, namely the economic/ecological zone of the Baltic coast (i.e. the peri-Baltic).

From the VII-VIII centuries onwards, trade connections greatly intensified in the peri-Baltic. In part, this was facilitated by similar geographic and climatic conditions. Environmental adoption helped to establish commonality between different peri-Baltic ethnic groups. For example, a similar socio-economic structure emerged, shared by Scandinavians, West Slavs and West Balts.

The author would like to emphasize that during the VIII-X centuries numerous ethnic groups in the peri-Baltic shared the custom of cremation as well as other pagan religious practices - evident from similarities in Baltic, Scandinavian and Slavic national mythologies.

This paper describes a certain type of cremation ritual - a unique flat burial field whose upper surface has a dark layer filled with charred wood particles (in the English-language literature - "layered cremation burials", in the German literature - Brandschichtengraber). It should be noted that the dark layer does not necessarily represent the location of the cremations themselves. The cremations are in association with nearby ritual horse burials. The occurrence of this cremation complex appears to be restricted to central Lithuania.

Across the peri-Baltic, somewhat similar burials are found in Germanic areas (Saxony). Greater similarity can be found in the burials of coastal West Slavs, and the greatest resemblance occurs in Old Prussian burials of the Sambian and Elblag (Poland) area.

In Marvelė cemetery such earlier cremated burials display greater wealth, often represented by a broken/folded sword. Although ritually-broken burial goods are known from many countries, during the VI-IX centuries this tradition is particularly visible in Gotland. Scandinavian-type burials are known from Elblag and Grobin (Latvia). These sites have very similar cremation burial fields, and folded one-edged swords (Sax) are found in several of the Grobin burials.

In comparing burial goods from the Kaunas Marvelė burial ground with contemporary peri-Baltic sites, we find unmistakable connections with the Old Prussians (based on borrowed brooch types) as well as Scandinavia (Burial 787 contained a Scandinavian-style spearhead with a "ridged" exterior surface of the socket). Measurements of the Sax-type one-edged sword in the Marvelė burials correspond to those found in Gotland graves.

In view of burial type, burial goods, ritually-broken weapons, and similar socio-economic development level of peri-Baltic nations, I propose that the Marvelė cremations can be dated to 670-730 and 800-870. They represent members of the nobility, who were influenced by the traditions of neighboring ethnic groups (Old Prussians, Gotlanders). The establishment of these nobles was related to their active involvement in Viking activity in the search for eastern trade routes. It is likely, then, that some of the one-edged Sax-type swords found in Lithuania, i.e. the ritually-broken/folded examples (Fig.) represent imported weapons.